

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskernes Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her:

<https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Tarm Kirke

SV. EBBE JAKOBSEN
TARM KIRKE

SV. EBBE JAKOBSEN

TARM KIRKE

EN BESKRIVELSE
AF DENS OPFØRELSE OG
FØRSTE HISTORIE

TARM BOGTRYKKERI
1967

*Tilegnet
Tarm menighedsråd
med taknemlighed og i dybeste
respekt for menighedsrådets
handlekraft, beslutsomhed og
vidsyn under restaureringen og
udvidelsen af Tarm kirke i
årene 1965-1967.*

FORORD

Under arbejdet med restaureringen og udvidelsen af Tarm kirke opstod hos mange spontant ønsket om at vide lidt om, hvordan det var gået til, da kirken i sin tid blev opført. Da det har en vis kulturhistorisk værdi, og da sikkert mange vil have interesse for at kende kirkens historie, udsendes denne korte beskrivelse. Den bygger helt igennem på foreliggende arkivmateriale dels i menighedsråd og præsteembede, dels i landsarkivet i Viborg og rigsarkivet i København samt på enkelte artikler og reportager i Ringkøbing Amts Dagblad fra 1911 og 1912.

Det er mit håb, at mange vil kunne glæde sig over, at denne lille bog nu fremtræder som et resultat af en grundig gennemgang af disse gamle arkivalier.

Tarm præstegård i januar 1967.

SVEND EBBE JAKOBSEN

DEN FØRSTE BEGYNDELSE

»Jeg har nu indviet henved 30 kirker, så jeg er snart specialist heri«. Således skriver Ribe-biskoppen Gabriel Koch i 1912 til distriktslæge E. Busch umiddelbart før indvielsen af Tarm kirke. Når man så erindrer sig, at Gabriel Koch på det tidspunkt kun havde 11 år bag sig som biskop, er hans bemærkning et klart vidnesbyrd om, at man i årene umiddelbart efter århundredskiftet var kommet ind i en vældig kirkebyggeperiode. Tarm kirke blev forøvrigt netop den 30. kirke, biskop Koch indviede.

Det fortæller sig i det dunkle, hvornår og hos hvem tanken om at bygge kirke i Tarm stationsby er opstået, men hele den udvikling, Tarm var kommet ind i, synes at have skabt et spontant behov for en kirke i selve stationsbyen. I ca. 800 år havde Egvad kirke været sognets kirke - placeret i et punkt, der lå nogenlunde lige langt fra sognets to bebyggelser, Foersom og Tarm. I tiden op mod 1900 tager Tarm imidlertid til at vokse stærkt. I 1852 oprettedes egnens første apotek i Tarm, og praktiserende læge fik byen i 1854. 1866 byggedes det første beskedne sygehus, udvidet betydeligt i

1899. Jernbanen kom i 1875, og realskolen, der senere blev til Vestjysk Gymnasium, oprettedes i 1887. Denne - efter datidens målestok - betydelige koncentration af vigtige institutioner i Tarm trak yderligere ikke så få håndværkere og forretningsfolk til byen. En opgørelse fra 1906 viser, at af Egvad sogns 1398 indbyggere bor de 884 i selve Tarm stationsby, og det har ganske simpelt forekommet urimeligt, at så mange mennesker skulle »uden for byen« for at komme i kirke, når man dog ellers i alle andre retninger kunne blive betjent i selve byen.

Også det stærke åndelige liv i Tarm omkring århundredskiftet har medvirket til at fremkalde ønsket om en kirke i selve stationsbyen. Luthersk Missionsforening var virksom i byen omkring 1880 og byggede sit første missionshus i 1885. Fem år senere opførte Indre Mission sit første missionshus, der senere kom til at spille en afgørende rolle i forbindelse med selve placeringen af Tarm kirke.

Det første officielle vidnesbyrd om, at tanken om en kirke i Tarm er ved at tage form, finder vi i Egvad menighedsråds protokol, der i forbindelse med et provstesyn i Egvad kirke den 15. juni 1904 meddeler, at »angående en kirke i Tarm er menighedsrådet villig til at lade afholde et offentligt møde, så snart der sker opfordring til det fra sognets beboere«. Herefter

har forøvrigt menighedsrådsprotokollen intet at berette - ikke engang mellem linierne - vedrørende Tarm kirke før i 1913! Halvandet år efter kirkesynet i 1904 synes tiden imidlertid at være inde til handling. Den 12. december 1905 afholdes et offentligt møde i Tarm. Her vedtages det at søge opført en kirke i Tarm, og der vælges straks et udvalg til at arbejde med sagen. Udvalget kom til at bestå af sognepræst, senere provst O. Boeck, bagermester O. C. Bach, sognefoged Nis N. Debel, husejer Jens Christian Hansen, boghandler A. G. Madsen, ølbrygger Christian Frandsen, gårdejer Hans Rahbek, tømrermester J. P. Nielsen og mejeriejer A. Andersen. Sidstnævnte var kun med nogle måneder, idet han rejste fra byen, da mejeriet i 1906 blev andelsmejeri.

Udvalgets første initiativ bliver udsendelse af en tegningsliste. Som begrundelse for udsendelsen af tegningslisten skriver udvalget således:

Liste over Bidrag til en paatænkt Kirke i Tarm.

Som det er Alle bekendt, afholdtes 12. Decbr. d. A. et Møde angaaende en Kirke i Tarm, og der blev nedsat et Udvalg, som skulde tage Sagen i sin Haand. Som det første Skridt Udvalget har ment at foretage sig, er at forhøre om Offervilligheden iblandt Beboerne. Tarm er jo en By på op imod 1000 Mennesker og der er en lille halv Mil til Egvad Kirke, og denne Afstand bevirker, at der er Mange, især Ældre

og Svage, som sjælden komme i Guds Hus. Vi synes derfor, at der er al god Grund til at Tarm faar sin egen Kirke og henvende os derfor med Bøn til Beboerne at yde et Bidrag enten 1 Gang for Alle eller et aarligt Bidrag i 5 Aar. Vi have grundet Haab om et større Tilskud af Staten. Naar Listen er sluttet, vil der blive sammenkaldt til et Møde, hvor der bliver taget endelig Bestemmelse om Sagens Fremme.

Tarm, d. 28. December 1905.

<i>O. Boeck</i>	<i>Jens Chr. Hansen</i>	<i>A. Andersen</i>
<i>Nis N. Debel</i>	<i>Tømrer Nielsen</i>	
<i>O. C. Bach</i>	<i>A. G. Madsen</i>	

Resultatet af denne appel blev særdeles imponerende. I løbet af foråret 1906 tegnede 156 familier sig for bidrag på ialt kr. 12.085. På tegningslisterne optræder beløb fra 1 kr. årligt til 200 kr. årligt. Almindeligst er beløb på 2, 5 og 10 kr. årligt, men heller ikke så få tegner sig for årlige bidrag på 15, 20, 25 og 50 kr. Denne enestående offervilje viser klart, at så at sige hele befolkningen i Tarm stod bag ønsket om en kirke i byen, idet 156 husstande på det tidspunkt har omfattet ca. 800-850 af Tarms ca. 900 indbyggere. Om behovet kunne der altså ikke være tvivl. Nu måtte der handles.

DER BANKES PÅ MYNDIGHEDERNES DØRE

Og handlet blev der. Allerede i januar 1906 har man kontakt med arkitekt V. Ahlmann, København, og i løbet af foråret foreligger de første skitsetegninger. I juli 1906 indsendes til Kultusministeriet en ansøgning om et statstilskud på kr. 18.000 - den tids standardtilskud til kirkebyggeri. Ansøgningen havde følgende indhold:

Til Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet!

Ansøgning om et Tilskud paa 18000 Kr. til en Kirkebygning i Tarm.

Efterhaanden som Stationsbyen Tarm er vokset i Indbyggertal, er Savnet af en Kirke i Byen bleven meget følelig. Beboernes Antal i selve Byen er nu cirka 900, hvortil kommer Beboerne på Marken Vest, Nord og Øst for Byen, saa Antallet af dem, der kan nyde godt af Kirken bliver over 1000.

Afstanden til Sognekirken (Egvad) varierer fra $\frac{1}{4}$ til $\frac{1}{2}$ Mil hvad der især i Vintertiden og i daarligt Vejr gør det vanskeligt for mange og da særligt for Ældre og Svage at deltage i Gudstjenesten. Hertil kommer, at Egvad Kirke er alt for lille i Forhold til Sognets Folketal, saa den jævnlig er aldeles overfyldt, da Kirken kun har 190 Siddepladser.

Det har i flere Aar været et almindeligt Ønske at faa dette Savn afhjulpet, hvorfor Menighedsraadet nu sammenkaldte Beboerne til et Møde for at faa Klarhed over, hvad der af disse kan ydes til en Kirkebygning. Ved dette Møde valgtes underskrevne Udvalg til at forsøge Sagen fremmet og er der nu af 156 Familier tilsagt et Bidrag af 12085 Kr., men dette Beløb er jo langt fra tilstrækkeligt, naar der skal opføres en nogenlunde smuk og tilstrækkelig stor Kirke.

Udvalget har foranlediget udført medfølgende Tegning og Overslag, hvorefter der til Bygningen vil udfordres cirka 24000 Kr. og antager vi, at der til Byggeplads, Kirkegaard og andre Udgifter vil medgaa cirka 2000 Kr., hvortil endvidere vil komme et Beløb af cirka 4000 Kr. som formentlig skal deponeres til Kirkens Vedligeholdelse.

Da vi ifølge foranstaaende raader over et Beløb af 12000 Kr., tillader vi os underdanigst at andrage det høje Ministerium om dets Medvirkning til, at det manglende Beløb til en Kirkebygning i Tarm, 18000 Kr., ydes os som Tilskud af Statskassen.

Tarm i juli 1906

Underdanigst

Jens Chr. Hansen

O. Boeck

J. P. Nielsen

Sognepræst

Tømremester

O. C. Bach

Nis N. Debel

A. G. Madsen

Skrivelsen får følgende påtegning af Egvad menighedsråd:

Menighedsraadet for Egvad Sogn anbefaler paa det Bedste dette Andragende, idet det dog bemærkes, at et Medlem, Menighedsraadsmedlemmet i Forsum, helst ønsker, at Kirken i Egvad udvides, skjøndt han

i og for sig ikke har noget imod, at der bygges en Kirke i Tarm.

Tarm, d. 5. juli 1906.

O. Boeck Jens Chr. Hansen Chr. Frandsen
Sognepræst
Niels Chr. Jensen Hans Rabbek

Også sognepræsten giver skrivelsen sin påtegning:

Jeg tiltræder og anbefaler paa det Bedste dette Andragende.

Lønborg Prgd., d. 5. juli 1906.

O. Boeck
Sognepræst til Lønborg-Egvad.

På den videre vej frem får ansøgningen gode ord med på vejen såvel fra provst H. S. Vilstrup, Borris, som fra biskop Gabriel Koch. Provst Vilstrup anbefaler andragendet ved bl. a. at anføre, at »byfolkene, som beløber sig til 900, ikke er meget villige til at gå over en fjerdingvej ud fra byen for at komme i kirke, hvad også er mere besværligt for dem end for landboere, som er mere vante til at færdes på landet - -«. Biskop Koch erklærer sig i sin påtegning enig med udvalget i, at kirketrangen i Tarm er følelig og velbegrundet, og da der - skriver han - fra beboerne foreligger et betydeligt offer for at få en kirke, »kan jeg, idet jeg forudsætter, at byggeplanen af det høje ministerium vil blive

gjort til genstand for sagkyndig bedømmelse, ikke andet end fuldt ud anbefale sagen«.

Ansøgningen mødte imidlertid ikke megen forståelse i ministeriet, der i en svarskrivelse af 12. oktober s.å. bl. a. skriver, »at ministeriet ikke kan anse en ny kirke foruden sognekirken i dette sogn for så nødvendig, at man for tiden, da der er så mange andre og mere påtrængende krav om tilskud til opførelse af nye kirker, vil kunne stille forslag om statstilskud til den påtænkte nye kirke i Tarm stationsby«.

I juni 1907 indsendes ansøgningen påny, atter med anbefalende påtegninger af menighedsråd og sognepræst. Også provsten og biskoppen anbefaler sagen igen, provsten dog med en ikke uinteressant bemærkning om kirkens arkitektur og kvalitet, idet han skriver, »at det forekommer mig ønskeligt, at bilagene bliver gennemgåede af bygningsinspektøren eller en anden akademisk uddannet arkitekt såvel med hensyn til bygningens soliditet som med hensyn til stilen, der forekommer mig lidt kedelig og mindre smagfuld«.

Den 8. november 1907 afslår ministeriet atter at søge statstilskud til Tarm kirke optaget på finansloven. Det nye afslag har imidlertid fået en lille drejning i positiv retning i forhold til sidste års afslag. Nu afviser ministeriet ikke længere nødvendigheden af en kirke i Tarm,

men man har beskæftiget sig alvorligt med sagen og har - som provsten opfordrede til - haft sagen sendt til udtalelse hos den kongelige bygningsinspektør i Odense. Denne er åbenbart til dels enig med provsten med hensyn til kirkens stil og soliditet, idet ministeriet med henvisning til bygningsinspektørens udtalelse skriver, at det »ikke kan søge statstilskud til opførelse af en kirke efter en plan, der i så ringe grad som den foreliggende tilfredsstillende de kunstneriske krav, og at man derfor som betingelse for at søge det ommeldte statstilskud bevilget i hvert fald må kræve, at vedkommende kirkeudvalg henvender sig til en på kirkebygningens område anerkendt dygtig arkitekt om udarbejdelsen af en anden plan«. Som kuriosum kan det nævnes, at bygningsinspektøren i sin udtalelse foreslår forskellige velegnede arkitekter til opgaven. En af dem, der bringes i forslag, er arkitekt V. Ahlmann!! Kirkeudvalget fortsætter da også ufortrødent sit samarbejde med denne arkitekt, der dog foretager en gennemgribende omarbejdelse af planen.

I juli 1908 sendes den omarbejdede plan tillige med beskrivelse og overslag påny til ministeriet. Nu er de anslåede udgifter imidlertid steget til kr. 35.000, hvilket betyder, at man ansøger om et statstilskud på kr. 23.000 - kr. 4.500 mere end standardtilskuddet, der nu er steget til kr.

18.500. De øgede omkostninger begrundes med, at kirkeudvalget »anser det for nødvendigt, at kirken bliver større end de almindelige landsbykirker, som opføres af staten for kr. 18.500«. Man gør opmærksom på, at mens man normalt til denne pris kan opføre en kirke med 200 siddepladser, ønsker man i Tarm en kirke med 300 siddepladser. Der henvises i den forbindelse til, at stationsbyen vokser stærkt, og at der kan påregnes ca. 1200 beboere i det kommende kirke-distrikt. Yderligere begrundes overslagets »store« tal med, at da Tarm har elektrisk belysning, ønsker man også elektricitet installeret i kirken, ligesom beboerne mener at have et rimeligt krav på et passende orgel - i stedet for et almindeligt harmonium, som ellers var normalt dengang. Selve overslaget var iøvrigt særdeles enkelt, idet det kun omfatter tre poster: Byggesum kr. 29.000 - grund kr. 2.000 - vedligeholdelsesfond kr. 4.000.

REORGANISERING AF ARBEJDET

Med indsendelse af ansøgningen i 1908 synes arbejdet med kirkesagen af en eller anden grund at være gået i stå. Ministeriet lader ikke høre fra sig, og det lokale kirkeudvalg foretager sig intet i de følgende godt to år. Årsagen hertil må formentlig søges i en temmelig stærk spænding, der er opstået mellem biskoppen, sognepræsten og kirkeudvalget om den præstelige betjening af den nye kirke, et spørgsmål, der iøvrigt under hele sagens forløb skulle komme til at spille en betydelig rolle - herom senere. I ministeriet findes fra denne periode et par notater, der viser, at man her er indstillet på, at det nødvendige beløb til en kirke i Tarm må optages på finansloven ved lejlighed, men videre sker ikke i sagen. Da ministeriet den 25. juli 1910 tilbagesender plan og overslag, der i hovedsagen er godkendt, gør man opmærksom på, at statstilskud ikke vil kunne søges, før spørgsmålet om den præstelige betjening af den nye kirke er afgjort. Kirkeudvalget forholder sig passivt over for denne skrivelse og overlader til provst Boeck at besvare den. Dermed er arbejdet for en tid gået helt i stå.

Et halvt år senere - den 9. december 1910 - indkaldes imidlertid til et menighedsmøde i Tarm missionshus. Her rekonstrueres udvalget og får nu følgende sammensætning: Provst O. Boeck, boghandler A. G. Madsen, førstelærer A. J. Jørgensen, statsrevisor N. P. Madsen-Mygdal, skolebestyrer S. Madsen-Mygdal, købmand J. P. Jensen, bagermester O. C. Bach, gårdejer Hans Rahbek, sognefoged Nis N. Debel, hus-ejer Jens Christian Hansen og distriktslæge E. Busch. Sidstnævnte blev udvalgets endog særdeles aktive formand, boghandler A. G. Madsen blev næstformand, købmand J. P. Jensen kasserer, og førstelærer A. J. Jørgensen valgtes til sekretær. Statsrevisor Madsen-Mygdal havde forøvrigt allerede på det tidspunkt været impliceret i sagen. Da arkitekt V. Ahlmann d. 10. marts 1908 sender de omarbejdede tegninger og overslag til udvalget, skriver han i et følgebrev, at han »efter aftale har søgt landstingsmand Madsen-Mygdal, der vil støtte sagen«. Nu bliver han altså direkte engageret i arbejdet, og udvalget får dermed en særdeles fin kontakt til ministerium og finansudvalg. Flere delvis private breve fra Madsen-Mygdal til dr. Busch vidner da også om, at æren for, at der nu igen bliver taget fat på sagen i København, samtidig med at man intensiverer arbejdet i Tarm, må tilskrives Madsen-Mygdal. Både dr. Busch og Madsen-Mygdal

var betydelige personligheder, og deres indsats på hver sit område bevirkede, at det nye udvalg i løbet af to år kunne gennemføre den allerede fem år gamle kirkesag. Helt uden gnidninger forløb arbejdet i udvalget ikke, hvad vi senere skal se, og i to breve med nøjagtig et års mellemrum (20. maj 1911 og 20. maj 1912) meddeler Madsen-Mygdal dr. Busch, at han ønsker at udtræde af udvalget »på grund af den smålighed, der kommer til udtryk dér«. Han blev dog i udvalget og var med, til det kunne fuldføre sit arbejde. Iøvrigt er det karakteristisk, at den til tider stærke spænding mellem Madsen-Mygdal og det øvrige udvalg, specielt nok i et modsætningsforhold til provst Boeck, ikke på noget tidspunkt synes at have slået skår i det venskabelige forhold mellem Madsen-Mygdal og dr. Busch.

Allerede den 13. januar 1911 holder det rekonstruerede kirkeudvalg sit første møde, hvor bl. a. spørgsmålet om den præstelige betjening drøftes, men iøvrigt konstaterer man ved dette møde, at man nu er nået et betydeligt skridt frem mod en løsning af opgaven, idet der »på finanslovsforslaget for 1911-12 findes opført tilskud til den påtænkte kirkes opførelse med kr. 18.500«. Ministeriet har altså nu - sikkert ikke mindst på grund af Madsen-Mygdals indsats - fundet tiden inde til at støtte sagen i Tarm, men

man har på den anden side heller ikke villet strække sig længere end til standardtilskuddet. I en takkeskrivelse af 16. januar 1911 til ministeriet for dets initiativ udtaler udvalget da også forvisningen om, »at vi ved frivillige bidrag fra menigheden kan tilvejebringe den yderligere fornødne sum til kirkens opførelse og vedligeholdelse«.

Allerede en uge senere - 20. januar 1911 - træffer et nyt udvalgsmøde to vigtige beslutninger. For det første vedtager man at foranstalte tegning af nye bidrag til kirken. Bidragene skal tegnes enten én gang for alle eller over tre eller fem år. For det andet nedsætter man et udvalg - Nis N. Debel, J. P. Jensen, Jens Chr. Hansen og A. J. Jørgensen - til at arbejde med tilvejebringelse af grundarealer til kirke og kirkegård.

Arbejdet med tegningen af bidrag til kirken måtte starte på helt bar bund. Som tidligere nævnt var der ganske vist i foråret 1906 tegnet bidrag for godt 12.000 kr., men disse beløb var aldrig blevet opkrævet - så vidt vides ud fra den begrundelse, at intet af de tegnede beløb skulle opkræves, før man havde sikkerhed for, at staten ville yde tilskud. Nu var tegningstilsagnene forældede, og flere af dem, der var opført på listen var døde i mellemtiden, så man fandt det rigtigst, at der blev foretaget nytegning af bi-

drag. I løbet af de første par måneder tegner 222 familier sig for et samlet beløb på kr. 18.948 - altså et lige så fint resultat som i 1906. Madsen-Mygdal har da også fundet det umagen værd at udlåne tegningslisterne til ministeriet, som så kunne bruge dem som bilag ved rigsdagens behandling af finanslovsforslaget. Og endelig den 27. april 1911 skriver ministeriet til udvalget: »På finansloven for indeværende finansår er der bevilget et beløb på 18.500 kr. som tilskud til opførelse af en kirke i Tarm i Egvad sogn«. Skrivelsen meddeler endvidere, at arkitektens tegninger, overslag og beskrivelse godkendes, og ministeriet udbeder sig forslag til dels kirkens grund med kirkegårdsareal, dels den præstelige betjening af kirken.

BYGGEGRUNDEN UDVÆLGES

Ministeriets brev om det bevilgede statstilskud modtages - efter at have passeret bispeembede og provsti - i Tarm den 7. maj 1911, og allerede den 15. maj holdes i missionshuset et møde for bidragydere. Nu gælder det om at få bestemt, hvor kirken skal bygges. Det er imidlertid ikke så lige en sag. Gæstgiver Starbeck tilbyder byggegrund og kirkegårdsplads gratis. Håndværkerforeningen - eller som den hed den gang: byggeforeningen - møder med et lignende tilbud. Og fra gårdejer Søren Vestergaard er der tilbud på byggegrund og kirkegårdsareal for et beløb af kr. 300.

Der var altså noget at vælge imellem, men på forhånd synes der ikke at have været nogen umiddelbar fornemmelse af, at nogen af disse pladser var den rigtige. Nok er det: Fra »nogle interesserede mænd« - som protokollen siger - stilles forslag om at søge missionshuset (Indre Missions) flyttet og kirken opført på denne grund, centralt beliggende ved sygehus og real-skole og synlig fra landevejen. Kirkegården skulle i så fald placeres et stykke øst for kirken på Søren Vestergaards jorder (samme areal, som

Søren Vestergaard tilbød til både kirke og kirkegård). Dette forslag blev vedtaget med stort flertal, 122 stemmer, mens 45 stemte for Starbecks plads, 32 for håndværkerforeningens og 29 for Søren Vestergaards. Efter yderligere to afstemninger om de tre sidstnævnte grundarealer vedtoges det, at man skulle modtage Søren Vestergaards tilbud, såfremt planen om flytning af missionshuset viste sig uigennemførlig. Til at arbejde med denne plan, der bl. a. ville kræve flere penge, nedsattes ved mødets afslutning et udvalg bestående af skolebestyrer S. Madsen-Mygdal, lærer Mikkel Hansen, kornhandler Hans Jessen og distriktsbestyrer Pedersen Hjerk. Så var man så langt. Men glæden - og enigheden - varede kun kort. Så hurtigt som to dage senere - den 17. maj - afleverede smedemester J. L. Hansen og gæstgiver Aage Starbeck en protestadresse, underskrevet af 80 bidragsydere, der opfordrede udvalget til »at lade en ny afstemning afholde, da vi finder, at den afstemning, der afholdtes i mandags, var ukorrekt«. Hvori det ukorrekte lå, oplyser adressen ikke, men herom har de to initiativtagere formentlig underrettet udvalgets formand mundtligt, idet protokollen fra udvalgets møde dagen efter oplyser, at formanden redegjorde for, at der var protesteret mod »1. at afstemningen ikke var foretaget på betryggende kontrolleret måde, og

2. uberettigede havde afgivet stemme«. Ved udvalgmødet stillede boghandler A. G. Madsen forslag om, at man straks skulle foretage en helt ny afstemning om, hvor kirken skulle ligge. Dette forslag kunne der ikke opnås enighed om. Derimod vedtoges enstemmigt et forslag fra statsrevisor Madsen-Mygdal om primært at lade afholde en afstemning om, hvorvidt klagen skulle godkendes eller afvises. Blev klagen godkendt, skulle der derefter holdes en ny afstemning om, hvilken plads der skulle bygges på. Forøvrigt havde ikke bare de utilfredse haft travlt. Også det udvalg, der blev nedsat til at arbejde med planen om at bygge på missionshusets grund, havde været særdeles aktivt. Udvalget kommer til stede ved byggeudvalgets møde den 18. maj og meddeler, at der er tegnet kr. 4.590 som særlige bidrag til denne plans gennemførelse - beløbet kommer senere op på kr. 5.205.

Der indkaldes til nyt møde for bidragyderne den 26. maj 1911. Dagen før holdes møde i kirkeudvalget, der i mindste detaljer tilrettelægger afstemningen. Nu skal der ikke være noget at sætte fingeren på, hvilket tydeligt ses af følgende uddrag af protokollen: »Når indgangen til missionshuset åbnes kl. 2½, tager udvalgsmedlemmerne Hans Rahbek og Jens Chr. Hansen stilling ved indgangsdøren og udleverer en

stemmeseddel til hver indtrædende bidrager efter forevist adgangskort. - Såfremt der foretages mere end én afstemning, fjerner alle sig umiddelbart før en sådan fra den store sal, og der udleveres ved genindtrædelsen i denne en ny stemmeseddel efter påny forevist adgangskort«.

Om selve afstemningen bestemmes det, at der skal stemmes således: »1. Om klagen skal godkendes: ja eller nej. - 2. I tilfælde af godkendelse stemmes »ja eller nej«, om missionshusets plads skal antages. - Derefter stemmes frit mellem de øvrige tre pladser. Får en af disse kvalificeret flertal i 1. omgang, er denne valgt, og der stemmes derefter i 2. omgang om de to øvrige pladser om rækkefølgen. Har ingen af de tre pladser kvalificeret majoritet i 1. omgang, går den plads ud, der har mindst stemmetal, og der bliver bundet valg mellem de to, der fik størst stemmetal. Den, der da får flest stemmer, er den foretrukne, og der stemmes derefter om rækkefølgen mellem de to andre«. Dermed skulle man så være garderet mod overraskelser af enhver art.

Trods de stærkt divergerende meninger synes mødet den 26. maj at være forløbet værdigt og stilsfærdigt. Ved den første afstemning stemte 140 for at godkende klagen, mens 117 stemte imod, og 13 stemmesedler var blanke. Næste afstem-

ning drejede sig så om missionshusets plads, og her stemte 234 ja og 74 nej. Klarere stillingtagen kunne næppe ønskes i det spørgsmål. Tredie afstemning gav kvalificeret flertal for Søren Vestergaards grund som 2. mulighed, og ved endnu en afstemning placeredes Starbecks grund og håndværkerforeningens grund som henholdsvis 3. og 4. mulighed. - Og så sluttede mødet med afsyngelsen af »Dejlig er jorden«!! Den 22. juli 1911 godkendte ministeriet udvalgets ansøgning om at opføre Tarm kirke på missionshusets grund, og senere - den 2. september s. å. - fulgte godkendelsen til anlæg af kirkegården på Søren Vestergaards jorder.

I mellemtiden var alle formaliteter med hensyn til erhvervelse af byggegrunden bragt i orden. For flytningen af missionshuset betalte man kr. 3200, hvortil kom køb af Cathrine Christensens hus til ny byggegrund for missionshus (hvor nu Amtssygehuset har parkeringsplads og funktionærbolig) til kr. 3.400. Yderligere mageskiftedes og købtes forskellige parceller, så byggegrunden blev tilstrækkelig stor, men ikke for stor.

KIRKEN OPFØRES

Allerede den 29. maj 1911 - tre dage efter det sidste møde for bidragyderne - nedsatte kirkeudvalget et byggeudvalg, bestående af købmand J. P. Jensen, førstelærer A. J. Jørgensen, hus-ejer Jens Chr. Hansen og sognefoged Nis N. Debel. Dette udvalg suppleredes kort efter med distriksbestyrer Pedersen Hjerk. Straks efter modtagelsen af ministeriets skrivelse af 22. juli med godkendelse af byggegrunden holdt kirkeudvalget møde den 26. juli og traf her beslutning om at påbegynde byggearbejdet. Ved samme møde vedtoges det at supplere kirkeudvalget med distriksbestyrer Pedersen Hjerk, der - som nævnt ovenfor - tidligere var indvalgt i byggeudvalget, og samtidig indvalgtes lærer Mikkell Hansen og kornhandler Hans Jessen Hansen, der begge havde været virksomme i sagen om erhvervelse af missionshusets grund, i kirkeudvalget.

Endnu inden ministeriets godkendelse forelå, havde man dog holdt licitation over arbejdet, der overdroges til murermester Mads Jessen, tømrermester Martinus Nielsen, savværksejer Mads Madsen og malermester Laustsen, alle

Tarm. Den elektriske installation overlodes til Pedersen-Bach, Ølgod. Påbegyndelsen af arbejdet må være sket aldeles omgående efter kirkeudvalgets møde den 26. juli, idet grundstensnedlæggelsen i tårnets nordvestre hjørne fandt sted allerede den 19. august.

Byggeriet skrider derefter rask frem. I december 1911 holdes rejsegilde, og i de følgende par vintermåneder, hvor der forøvrigt var meget hård frost, kommer kirken under tag, således at sommeren og efteråret 1912 kunne bruges til at forsyne kirken med inventar.

Også med anlæg af kirkegården gik det stærkt. Den 13. januar 1912 giver ministeriet tilladelse til, at de første begravelser må foretages, og den 17. januar s. å. foretages indvielsen af kirkegården, samtidig med at urmager Christian Kjelstrups hustru, Ane Marie, som den første begraves på den nye kirkegård.

7 Aaret 1911, den Septembar, i Kong Frederik den
8- ijette Regeringsaar, da Højstolforstander i A-
skot Jacob Appel, R. f. Ds. var Kirkeminister,
medens Aulvmand Dons R. f. Ds. og Dm. d. var
Aulvmand over Ringkjøbing Amt Biskop, og R. f. Ds.
R. f. Ds. var Biskop i Ribe Stift, Herredsfoged Kong.
R. f. Ds. var Herredsfoged for Bølling. N. Hørs
Korner, og Sogneproest for Søborg - Eg ved Sogne
O. Borch val. Provst i Bølling. N. Hørs deri Provsti
medlegde Grundstenen til Tarm Kirke i Eg-
ved Sogn, der er bestemt til at skulle være
Sogneskirke for Tarm Station by og tilgrænd-
ende de Markker med en Befolkning af ca
1200 Mennesker.

Kirken bliver opført efter Tegning af Arkhi-
tekt Ahlmann i Helligaa og Bygmeisteren
ere Mesteren Nads Jensen og Trimmeren
ster Martinus Nielsen bygt af Tarm. Af
Nads Jensen er til Kirkens Opførelse bevilget
et Tilskud af 18500 Kr. og i fri vilige La-
vor er af det vordende Kirke-distrikt
Betsore tegnet om 24000 Kr.

Maatte da denne Kirke til hvilken Grund-
stenen er nedlagt i den herlige Guds Aar
blive et Hvi til Guds Orde, saa at Ordet, der i de
kommande Tider skal lyde i dette Kirke-
hus, saa kalde og drege Menneske hjertet
til Guds Rige og styrke Guds Folk til Tro-
ens Vækt.

i Peters Brev 2 Kapitel Vers 4-5.

I Udvalget for Opførelsen af en Kirke i
Tarm Station by, hvilket Udvalg bestod af

følgende Medlemmer.

Medicin Læge	Medicin Læge	Medicin Læge
Landskingsmand, Hekroiser	Realitetslæger	Lægeassist. formid.
F. J. Jussieu.	O. Borch.	N. G. Medicin
Tommer Rædder.	Bager.	Niels Dohel.
Hans Rædder.	Jens P. Hansen	Lægefoged.
Geordijer.	Jens P.	Hans Jensen
Selomon Hjorth.	Mikkel Hansen.	Horn Rædder.
Distriktsforstander.	Læger.	O. Borch.
		Lægeperit. Perit.
		E. Bischof.
		Distriktslæge.

På denne fotografiske gengivelse af grundstensdokumentet bemærkes en morsom »fejl«. I 1. linie angives tidspunktet for grundstensnedlæggelsen til september - med en lille åben plads til indføjeelse af dato. Dokumentet må altså være skrevet i god tid, og da arbejdet åbenbart er skredet så hurtigt frem, at grundstenen kunne nedlægges et par uger før beregnet, har man i skyndingen glemt at få dateringen bragt i orden!

KIRKENS INVENTAR

Hvad angår inventaret, volder især spørgsmålet om altertavle genvordigheder. I september 1911 havde arkitekten rejst spørgsmålet over for kirkeudvalget og anført, at man enten kunne tænke sig et malet billede, hvilket ville være den dyreste løsning, eller et krucifiks suppleret med en dekoration af hvælvingskapperne. Udvalget foretrak et malet alterbillede, og ved et udvalgsmøde den 9. juli 1912 får dr. Busch bemyndigelse til at forhandle med kunstmaleren Andreas Moe om en kopi af Dalsgaards altertavle i Hospitalskirken i Odense, forestillende den barmhjertige samaritan. Moe siger ja til opgaven, selv om han i og for sig hellere - og billigere - ville have kopieret altertavlen i Sct. Hans kirke i Odense. En af Moes begrundelser herfor er, at på denne altertavle er Kristus hovedpersonen. Dr. Busch holder imidlertid fast ved altertavlen fra Hospitalskirken. Og sådan bliver det.

I kirkeministeriet møder forslaget om Moe som maler ikke udelt begejstring, idet ministeriet tilslutter sig en erklæring fra »Det kongelige Akademi for de skønne Kunster«. I erklæringen

hedder det, at Andreas Moe er Akademiet »ganske ubekendt«, og da »man må anse det for ønskeligt, at opgaver af denne art overdrages til kunstnere, hvis evner og duellighed er så kendte, at man med tillid kan betro dem et sådant arbejde«, fraråder Akademiet at lade Moe udføre arbejdet. Man vil dog »eventuelt være rede til at udtale sig om den færdige kopi«.

Akademiets utvetydige erklæring har øjensynligt gjort kirkeudvalget lidt betænkelig ved sagen. Det synes i hvert fald i et brev af 12. september 1912 fra Andreas Moe til dr. Busch at fremgå, at dr. Busch har stillet maleren over for nogle ret nærgående spørgsmål. Andreas Moe skriver her, at han på dr. Busch's forespørgsel »om jeg tør påtage mig arbejdet, kun kan give et ubetinget *ja*« (fremhævelsen er Moes egen). Videre henviser han til, at han er godt kendt med kopieringsteknikken, idet han har kopieret Rembrandt, Rubens, van Dyck, Jens Jul, Dalsgaard m. fl. Han forstår udmærket, at Akademiet fraråder en maler, det ikke kender, »da de jo aldrig har set en kopi af mig«, men han udtaler forvisning om, at »jeg tør love at gøre det arbejde, så det bliver tilfredsstillende både for Dem og Akademiet«. Det ser ud til, at dette har beroliget kirkeudvalget, der lader Moe gå i gang med opgaven, idet man dog betyder ham, at kopien skal godkendes af Akademiet.

Mens arbejdet står på, søger Moe kontakt med professor Skovgaard, der indrømmer, at det er besværligt at sende det store alterbillede til København, og i stedet erklærer sig indforstået med at få tilsendt nogle mindre kopier af Moe, så han derved kan skaffe sig viden om hans duelighed. Disse arbejder godkender Skovgaard, og dermed godkender han også på Akademiets vegne, at Moe udfører kopien til Tarm kirke, hvor den sættes op umiddelbart inden indvielsen. Med det øvrige inventar gik det betydeligt lettere. Som tilfældet var med altertavlen, havde dr. Busch også med hensyn til orglet sine ganske bestemte ideer. Det skulle ikke være et lille, almindeligt landsbykirkeorgel, men »et stort, velklingende instrument«. Arkitektens forslag om et orgel på 6 stemmer fejer dr. Busch af bordet. Det er for lille. Resultatet bliver, at der hos Horsens Orgelbyggeri indkøbes et orgel på 12 stemmer fordelt på 2 manualer og pedal - til en pris af nær det dobbelte af prisen på det orgel, arkitekten havde tænkt sig.

Kirkebænkene, prædikestolen og rammen omkring alterbilledet udføres af M. Madsens maskinsnedkeri. Døbefonten leveres gennem tømmerhandler J. P. Jensen af Brødrene Willefrance, Nørresundby, mens klokken - med indskriften: Helliget Herren - leveres af De Smithske Jernstøberier i Aalborg.

Da man kommer til indkøbene af det mere løse inventar, er pengene ved at være sluppet op. Det hele bliver simpelthen seriefremstillede ting fra lager - både når det drejer sig om messingdåbsfadet og tinkanden hertil, og når det drejer sig om messehaglen, kalk og disk osv.

DEN PRÆSTELIGE BETJENING AF TARM KIRKE

Spørgsmålet om den præstelige betjening af Tarm kirke skulle vise sig at blive det vanskeligste og mest ømtålelige problem i forbindelse med kirkebyggeriet, så vanskeligt, at hele kirkesagen nogle gange var ved at strande på grund af dette ene spørgsmål. Da tillige både biskoppens og ministeriets behandling af dette problem på en karakteristisk måde synes at give udtryk for de kirkelige myndigheders indstilling til befolkningens præstelige betjening på dette tidspunkt, skal hele spørgsmålet omtales udførligt her.

Spørgsmålet kommer til at brænde på allerede ved indsendelsen af det første andragende om statstilskud i 1906. Andragendet returneres af biskoppen til kirkeudvalget med ønske om, at udvalget stiller forslag om den præstelige betjening af kirken. Udvalget står delt i sagen, og det samme gør et indkaldt menighedsmøde. Man er for så vidt enige om, at det mest hensigtsmæssige vil være ansættelse af en præst mere foruden sognepræsten. Men her hører enigheden også op. Et mindretal såvel i udval-

get som ved menighedsmødet ønsker en selvstændig præst, en kaldskapellan, ansat med bopæl i Tarm, mens lige godt halvdelen af udvalget og et lille flertal på menighedsmødet ønsker en personlig hjælpepræst ansat med bopæl i Lønborg præstegård. Dette sidste, der vedtages som indstilling til biskoppen, synes i høj grad inspireret af pastor Boeck, der var ængstelig for, at en eventuel selvstændig præst skulle blive af en anden kirkelig observans end han selv. Og denne ængstelse bredte sig altså til et lille flertal af udvalget og menighedsmødet. Fik man derimod ansat en personlig hjælpepræst, ville pastor Boeck alene kunne bestemme, hvem det skulle være - og altså sikre sig, at han blev af samme kirkelige observans.

Biskoppen er klar over situationen og fremfører ved sin fremsendelse af kirkesagen til ministeriet den 28. juli 1906 sine betænkeligheder ved den foreslåede ordning af den præstelige betjening. Kirken er tiltrængt, skriver biskoppen og fortsætter, »at det, Tarm trænger til, er - foruden kirken - en i Tarm boende præst. Men en ordineret medhjælper må jo naturligt bo i præstegården, henved $\frac{3}{4}$ mil fra Tarm. Skal han bo i Tarm, må han være relativt selvstændig, altså kaldskapellan. Den nuværende sognepræst tilhører den indre Missions retning og er en nidkær og fortræffelig mand, hvilket giver sig ud-

tryk i udvalgets nævnte holdning. Men jeg mener dog, at man ikke i den anledning bør indføre en ordning af den præstelige betjening, som ikke er fuldt tilfredsstillende, og som også den anden halvdel er imod. Snarere bør man ved ansættelse af en eventuel kaldskapellan tilstræbe, at dennes farve bliver sådan, at han kan samarbejde med sognepræsten«.

Da ministeriet - som tidligere nævnt - afviser den første ansøgning, fordi man ikke finder en kirke i Tarm nødvendig, tager ministeriets svarskrivelse naturligt nok heller ikke stilling til den præstelige betjening. Med indsendelse af kirkeudvalgets fornyede ansøgning i 1907 giver provst Vilstrup imidlertid i sin påtegning hele spørgsmålet om den præstelige betjening en så radikal drejning, at diskussionen herom med mellemrum fortsættes helt frem til 1929, da Egvad sogn udskilles fra Lønborg sogn og bliver selvstændigt.

I sin erklæring af 8. august 1907 skriver provsten, at han ikke ønsker at udtale sig nærmere om den præstelige betjening af kirken i Tarm, »men blot antyde, at det forekommer mig, at Egvad sogn minus Tarm kirkedistrikt godt kunne henlægges til Aadum, så at præsten i Lønborg kun får to kirker, Lønborg og Tarm; derved kunne også Aadum kald forbedres«. Der må dog vist være tale om en særlig sans for

proportioner, når man kan henregne et - ganske vist kun antydningvis - forslag om deling af et sogn til »ikke at udtale sig nærmere«. Biskoppen nøjes i sin påtegning med at henvise til sin erklæring fra 1906, og med indsendelsen af udvalgets tredie ansøgning i 1908 tages der stadig ikke endelig stilling til spørgsmålet. Derefter kommer sagen imidlertid snart ind i en hurtig - og kritisk - udvikling.

Da ministeriet den 25. juli 1910 sender en midlertidig besvarelse af 1908-ansøgningen, bliver spørgsmålet om den præstelige betjening - delvis på foranledning af biskoppen - gjort til et kardinalpunkt, idet ministeriet kræver en ordning truffet, inden der overhovedet overvejes muligheder for et statstilskud til en ny kirke. Da det oprindelige udvalg - som tidligere anført - på det tidspunkt var inde i en stilstandsperiode, bliver det provst Boeck, der besvarer ministeriets skrivelse, og det gør han ved ganske frimodigt at stille et forslag, som han måtte vide, at biskoppen under ingen omstændigheder ville anbefale. Nu skal der nemlig kun være én præst, og forslaget går ud på, at de tre kirker i Lønborg-Egvad pastorat betjenes normalt som i andre tre-kirke-pastorater med messefald i hver kirke hver tredie søndag. Biskoppen går da også i sin erklæring ved videresendelsen til ministeriet imod provst Boecks forslag, som han beteg-

ner som »meget utilfredsstillende i det folkerige pastorat«. Og så møder vi i biskop Koch en bedre fortaler for en forsvarlig kirkelig betjening end hos nogen af de lokale kirkelige instanser, idet han i sin erklæring videre skriver: »Der trænges her ikke blot til en kirke i Tarm stationsby, men også til en derboende præst, formentlig en kaldskapellan. Hvis nøden bød det, kunne man ganske vist rent foreløbigt nøjes med kirken og så siden tænke på at få præsten, men det forekommer mig, at når man under lignende forhold i mindre folkerige pastora-ter lader opførelsen af en 3. kirke følges med ansættelsen af en 2. præst, må dette i særlig grad være ønskeligt her, hvor Tarm stationsby, der ligger henved $\frac{3}{4}$ mil fra præstegården, har henved 1000 indbyggere. Jeg kan således anbefale kirkesagen på det bedste, men således at der samtidig ansættes en i Tarm boende kaldskapellan«.

Der foreligger ikke konkrete oplysninger herom, men det synes af hentydninger i forskellig sammenhæng at fremgå, at statsrevisor Madsen-Mygdal i ministeriet har søgt at mildne divergenserne mellem kirkeudvalget og provst Boeck på den ene side og biskoppen på den anden side, og i hvert fald må en stor del af æren for, at bevillingen til Tarm kirke - uanset det uafklarede spørgsmål om den kirkelige betjening - optages

på det finanslovsforslag, der forelægges efter rigsdagens åbning i efteråret 1910, tilskrives Madsen-Mygdals indsats. Måske er det også ham, der - sammen med dr. Busch - tager initiativet til at bringe kirkesagen ud af passiviteten og får indkaldt til det tidligere omtalte menigheds-møde i december 1910. Nok er det: Ved det rekonstruerede udvalgs første møde den 13. januar 1911 udvirker dr. Busch og Madsen-Mygdal, at et ændringsforslag indsendes til provst Boecks tidligere indsendte forslag. Forslaget er ganske vist ikke stort bedre end provst Boecks forslag, idet man antyder en midlertidig ordning, hvorefter der bliver gudstjeneste i Lønborg kirke hver søndag og i Egvad og Tarm kirker på skift hver anden søndag. Det nævnes i skrivelsen, at spørgsmålet har været drøftet på menighedsrådet i december (ca. 200 deltagere), og »at langt de fleste tilstedeværende var stemt for en sådan ordning, kun 21 stemte imod«. At biskoppen ved sin videresendelse af forslaget modsætter sig denne ordning, kunne man næsten vente, men forøvrigt forholder han sig på dette tidspunkt forholdsvis passiv i spørgsmålet.

Da biskoppen den 7. juli 1911 til ministeriet indsender kirkeudvalgets ansøgning om godkendelse af kirke- og kirkegårdsgrund, søger biskoppen imidlertid at presse en endelig ordning

frem. Han erklærer over for ministeriet, at der må være to alternativer, enten oprettelse af et kaldskapellani i Tarm eller henlæggelse af en del af Egvad sogn til Aadum sogn. Nu genoplives altså provst Vilstrups såkaldte antydning om en ordning af den præstelige betjening. Den 22. juli s. å. beder ministeriet biskoppen oplyse, hvad hver af de to ordninger vil koste »såvel straks som efter indtruffen ledighed i Lønborg-Egvad sognekald«. Og samtidig sætter ministeriet trumf på over for kirkeudvalget, idet man videre skriver: »Det tilføjes, at ministeriet intet finder at erindre imod, at der tages fat på arbejdet med kirkens opførelse, men det bemærkes herved, at det må stå klart, at indvielsen ikke kan finde sted, før der er truffet en ordning af betjeningen«. Så ved provst Boeck, kirkeudvalget og befolkningen, hvad man har at rette sig efter.

Den 16. oktober 1911 giver biskoppen ministeriet de ønskede oplysninger om udgifterne ved hver af de to alternative forslag til præstelig betjening, men han anfører samtidig, at der mod planen om at lægge Egvad kirkedistrikt til Aadum sogn som anneks »har ytret sig en stærk modstand i Egvad kirkes distrikt«. Pastor Witt-Hansen i Aadum har ønsket, at der - før han går ind på at modtage Egvad kirkedistrikt som anneks - skal gives beboerne lejlighed til at til-

kendegive deres syn på sagen. Der viste sig - som Witt-Hansen formentlig har anet - en meget stærk modstand mod en sogneomlægning, og en til ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet stilet protestadresse, som den 4. oktober 1911 afleveredes til biskop Koch af gårdejerne Laurids Pedersen, Krages, Chr. Johansen, Foersom og Niels Chr. Jensen, Foersom, blev underskrevet af 134 af kirkedistriktets 140 valgberettigede beboere. Over for en så massiv modstand nægtede Witt-Hansen at modtage Egvad kirkedistrikt som annekssogn, og biskoppen må over for ministeriet fraråde en sådan løsning på spørgsmålet.

Protestadressen, der indsendtes fra beboerne i Egvad kirkedistrikt har følgende ordlyd:

Til Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet!

Underskrevne bosiddende Mænd og Kvinder, som komme til at høre til Egvad Kirkedistrikt, naar den nye Kirke bliver bygget i Tarm Stationsby, ere blevne opfordrede til at tilkendegive vor Mening med Hensyn til, at Egvad Kirkedistrikt henlægges under Aadum Pastorat. Det er absolut imod vor Vilje, vi ønske vedblivende at høre sammen med Lønborg og Tarm, og tillader vi os at anføre forskellige Grunde herfor.

Da vi har Fællesskab med Lønborg i kommunal Henseende, ønske vi ogsaa at have det i kirkelig, som Egvad Sogn har havt i lange Tider. Desuden bo

en stor Del af dem, der skal høre til Egvad Kirke-distrikt tæt udenfor Tarm Stationsby og indtil Lønborg Sogneskel, fire Familier bo endog i Lønborg Sogn, og Børnene fra ca. 30 Hjem høre til Tarm Kommuneskole, og nævnte Beboere have betydelig nærmere til Lønborg Præstegaard end til Aadum, som jo har Betydning med Hensyn til Børnenes Konfirmationsforberedelse.

Dog kunne vi være tilfredse med en midlertidig Ordning, saaledes at Egvad og Tarm Kirker skiftevis bliver betjent af Sognepræsten i Lønborg og Sognepræsten i Aadum i et begrænset Tidsrum af højest indtil et Aar, og vi faa betryggende Garanti for, at det kun er midlertidig, indtil der kan blive ansat en præst i den stærk voksende Tarm Stationsby, hvor Pastoratets fleste kirkelige Handlinger foregaar. Ved ovenstaaende tænker vi os dog kun den regelmæssige Gudstjeneste, og ingen ekstra Udgifter for Beboerne i Egvad Kirkedistrikt«.

Ministeriet beklager i sit svar den 6. december s. å., at Egvad kirkedistrikts henlæggelse til Aadum sognekald ikke kan gennemføres, »idet denne ordning af kirkens betjening måtte forekomme ministeriet både som den naturligste og den økonomisk set lettest gennemførlige«. I finansåret 1912-13 kan ikke søges bevilling til kaldskapellani, og iøvrigt kan man ikke sige noget om, hvornår det kan ske. Da således begge de muligheder, biskoppen har peget på, er udelukkede, beder ministeriet biskoppen om at »søge en midlertidig ordning truffet, f. eks.

ved at kirken skiftevis betjenes af sognepræst, provst Boeck i Lønborg og sognepræst Witt-Hansen i Aadum, mod at beboerne yder befordringsgodtgørelse til begge præsterne«.

Pastor Witt-Hansen er villig til at træde til, men kun hver anden søndag, idet han de øvrige søndage har bundet sig til at betjene en fri kreds i Ringkøbing. I stedet lykkes det at få tilsagn fra sognepræst S. Andersen, Skjern, om, at han vil varetage tjenesterne hver anden søndag. Det aftales, at de to præster skal have hver 300 kr. i honorar samt hver 100 kr. i kørselsgodtgørelse pr. år. Skrivelse herom indsendes af kirkeudvalget den 26. januar 1912, idet man ansøger ministeriet om dækning for de med ordningen forbundne udgifter, og det anbefales alt sammen af biskoppen, der anser »den foreslåede ordning som forsvarlig, når den kan blive midlertidig«. Biskoppen henviser igen til sine tidligere udtalelser om, at Tarm behøver ikke blot en kirke, men også en i Tarm boende præst, og han indstiller endnu engang »principalt denne sidste ordning, subsidiært og midlertidigt den af udvalget her foreslåede til det høje ministeriums approbation«.

Så var det klaret! Ja, det troede man, men så gjorde man regning uden ministerium. Den 13. april svarer ministeriet og afslår blankt at deltage i dækningen af de udgifter, der er forbun-

det med en midlertidig ordning. Man henviser kirkeudvalget til i finansåret 1912-13 »foruden ved de af provst Boeck tilbudte tjenester at søge kirken betjent ved privat tilkaldte præster, hvem det da måtte være udvalgets sag at aftale med og honorere«.

Så var man altså lige langt. Det mindste, ministeriet ville gå med til, var en ordning som den, der nu var bragt i forslag. Uden en sådan ordning ingen indvielse. Men bidrage til dækning af omkostningerne ville man altså ikke. Og 600 kr. + 200 kr. var faktisk mere, end kirkeudvalget, der havde nok at gøre med at klare byggeriet, kunne overse.

Straks efter modtagelsen af ministeriets afslag holder kirkeudvalget møde den 6. maj. Protokollen er særdeles nøgtern, men mellem linjerne læses både skuffelse, opgivelse og krigshumør. Protokollen anfører, at man vedtager at meddele ministeriet, at man ikke har midler til at honorere privat tilkaldte præster, og at man vil foreslå ministeriet som noget rent midlertidigt at godkende den først skitserede ordning med provst Boeck som eneste præst og således, at der er gudstjeneste hver søndag i Lønborg kirke og skiftevis i Egvad og Tarm kirker hver anden søndag. Og derefter kommer der åbenbart galgenhumor - eller krigshumør - op i komitéen, for nu går man lige på, tager munden

fuld og vedtager »at ansøge om, at der på finansloven 1913-14 bevilges midler til lønning af en kapellan«.

Denne vedtagelse - i hvert fald hvad den sidste del angår - har åbenbart ikke passet dr. Busch. Med dr. Busch's skrift har protokollen en senere tilføjelse, hvoraf det fremgår, at »Dr. Busch, der blev hentet ud, overværede kun mødets begyndelse, deltog ikke i beslutningens affattelse« !! Dr. Busch har øjensynligt ment, at en ansøgning om kaldskapellan på nuværende tidspunkt let kunne bringe forholdet helt i hårdknude - og dermed skabe vanskeligheder for eller i hvert fald udskyde kirkens indvielse. I sin skrivelse til Kirke- og Undervisningsministeriet den 30. maj 1912 tager han da heller ikke forslaget om en kaldskapellan med, men anfører kun det af udvalget vedtagne forslag om den midlertidige betjening, idet han dog udtrykte håb om, at »den endelige ordning vil blive virkeliggjort af det høje ministerium så snart som muligt«.

Denne venden-tilbage til et tidligere kasseret forslag bliver for meget for biskoppen, og da han indsender udvalgets skrivelse vedføjer han en erklæring med næb og klør. Han betegner forslaget som »kirkeligt set meget lidt tilfredsstillende og, hvis det skal strække sig over mere end et ganske kort tidsrum, som kirkeligt ufor-

svarligt«. Og derpå skriver han: »Men dernæst må jeg beklage, at man i Tarm, hvor man har vist sig dygtig og aktiv i spørgsmålet om kirken opførelse, kan stille sig så passivt i betjeningsspørgsmålet, at plan efter plan strander på denne passivitet. Kirken trængte man hårdt til, sagde man, og jeg er enig heri, men nu, da man har fået den, kan man foreslå, at den skal indvies til i en ubestemt fremtid at stå tom og ubrugt halvdelen af årets søn- og helligdage. Disse to standpunkter passer, synes jeg, dårligt sammen. Og de ville være helt uforståelige, hvis der ikke - som jeg formoder - ligger den »beregning« bagved: »Lad os nu få kirken, så skal det skandaløse i, at betjeningen mangler, nok tvinge myndighederne til også at give os præsten, og så i mellemtiden kan vi nok finde os i en i og for sig uforsvarlig betjeningsordning«. - At foretage den højtidelige indvielse af Tarm kirke under disse forhold som led i en sådan beregning, og til indtil videre, skønt kirke for 11-1200 mennesker, at stå ubrugt halvdelen af årets søn- og helligdage, ville for mig være så lidet hyggeligt, at jeg ville føle mig brøsthølden derved«.

Biskoppen søger dog videre i sin erklæring at finde en løsning. Han henviser til, at ministeriet kun har talt om en foreløbig og midlertidig ordning for finansåret 1912-13 og tyder det derhen,

at ministeriet »er sindet på næste finanslovfor-
slag at søge bevilling til udvidelse af den kirke-
lige betjening«. Han gør op, at det så kun vil
dreje sig om et halvt år fra kirkens indvielse,
altså 400 kr. og »at dette langt fra vil være
uoverkommeligt i forhold til ydeevnen i Tarm«. Han
indstiller sluttelig til ministeriet at kræve
af kirkeudvalget, at hvis man vil have kirken
indviet, må man tilvejebringe den tidligere skit-
serede midlertidige ordning med bistand af præ-
sterne i Aadum og Skjern, og »jeg tvivler heller
ikke om, at kirkeudvalget, når det kommer til
stykket, både kan og vil dette«.

Allerede den 21. juni - to dage efter skrivelsens
afsendelse fra Ribe - reageres der fra Kirke- og
Undervisningsministeriet, idet man ved direkte
brev til dr. Busch meddeler, at ministeren øn-
sker en mundtlig forhandling med dr. Busch el-
ler et andet medlem af udvalget. Mødet finder
sted den 3. juli i Kultusministeriet, og foruden
dr. Busch har ministeren bedt statsrevisor Mad-
sen-Mygdal om at være til stede. Ved mødet
løses knuden op, hvilket fremgår af dr. Busch's
referat til protokollen ved udvalgets møde den
9. juli. Kirkeministeren har foreslået, at man
midlertidigt ordner sig som tidligere skitseret
med sognepræsterne i Aadum og Skjern, og at
kirkeudvalget finder udvej for at betale de for-
nødne honorarer, indtil en endelig ordning kan

træffes. Vil udvalget gå ind herpå, vil ministeren på sin side søge at få de fornødne midler bevilget på finansloven 1913-14 til ansættelse af en kaldskapellan.

Kirkeudvalget vedtager på mødet at forpligte sig til at skaffe de nødvendige midler til denne midlertidige ordning af den præstelige betjening, og man vil forsøge at skaffe beløbet ved offergang på de store højtidsdage - protokollen noterer her, at de to præster ikke må få oplysning om de indkomne beløbs størrelse!! Den 3. august s. å. afgår ministeriets svar med en godkendelse af ordningen, og dermed er et af de vanskeligste og mest ømtålelige spørgsmål i forbindelse med kirkebyggeriet i Tarm bragt ud af verden. Alt skulle således være rede til indvielse, så snart byggeriet er tilendebragt.

KIRKEINDVIELSEN

Efter provstens afleveringssyn den 15. november 1912 indstiller biskoppen til ministeriet, at »dette vil søge udvirket allerhøjeste tilladelse til indvielse af Tarm kirke søndag den 15. december«. Den 2. december underskriver kongen resolutionen, der bemyndiger biskoppen til at foretage indvielsen. I mellemtiden har biskoppen allerede meddelt provst Boeck, hvad der skal foretages med henblik på indvielsen. Provsten skal selv prædike - den nye kirke ligger jo i hans pastorat, og herredets øvrige præster skal være til stede, ligesom præsterne fra den øvrige del af provstiet kan indbydes. I alle herredets kirker skal der - efter traditionen - søndagen før indvielsen »bedes om, at Gud vil give sin nåde til den forestående hellige handling og lade det nye kirkehus tjene hans navns ære og hans menigheds opbyggelse«. Desuden skal stiftamtmanden i Ribe, amtmanden i Ringkøbing og herredsfogden i Skjern indbydes til at deltage. Samtidig har biskoppen og dr. Busch brevvekslet om det praktiske arrangement i forbindelse med indvielsen. I et brev den 2. december bemærker biskoppen, at »hvis der arrangeres fæl-

les spisning - på et offentligt sted - beder jeg om, at det må være i al tarvelighed, og om, at der *ikke* må serveres vin eller andet alkohol. Den praksis følger vi altid«. På brevet har dr. Busch efter et møde i kirkeudvalget noteret, at der serveres »2 retter mad, is, kaffe samt cigar efter regning«. I et senere brev afslører biskoppen, at han også har sans for de små, men alligevel betydningsfulde ting, der kan være med til at gøre en dag festlig, idet han i en fodnote skriver: »Der flages vel i Tarm på søndag - det gør det hele så festligt«.

Og så kom da den festlige indvielsesdag, søndag den 15. december 1912. En del honoratiorenes havde måttet sende afbud. Det gjaldt således kultusminister Jakob Appel, stiftamtmand Ste-mann i Ribe og amtmand Dons i Ringkøbing. Heller ikke kirkens arkitekt, V. Ahlmann, kunne deltage i indvielsen. Men flagene var oppe! Og mange mennesker var på benene.

Selve indvielsen var sat til kl. 14,30, men allerede kl. 14, da dørene åbnedes for dem, der havde erhvervet adgangskort, var mange mennesker samlet foran kirken. I ventetiden spillede orgelbygger Sørensen, Horsens, på orglet. Præcis kl. 14,30 kom præsteprocessionen ind i kirken med biskop Koch og herredsfoged Krag i spidsen. I processionen deltog iøvrigt alle præsterne fra Nørre Horne herred og enkelte fra

Bølling herred. Efter at kirkens hellige kar og alterbøgerne af præsterne var rakt til biskoppen, der anbragte dem på alteret, lød salmen »Den signede dag« som den første salme i den nye kirke. I sin indvielsestale tog biskoppen sit udgangspunkt i Davids salme: Hvem skal bo, Herre, i dit hus. - Herudfra talte biskoppen om det at være ret i kirke. Det er slet ikke så let, sagde han bl. a. og fortsatte: »Vanskeligheden ligger i at få den rette forbindelse mellem vort eget hus og Guds hus, at få vores jordiske virkelighed med os ind i kirken på rette måde. Vi skal ikke lade denne hverdagens jordiske virkelighed blive i våbenhuset, som mændene i gamle dage lod deres våben blive dér, for så er det ikke os selv, der går i kirke, men et skinbillede af os. Vi skal have denne virkelighed med ind i kirken og have den belyst af ordet derinde. Og når vi sådan lader Helligånden kaste lys over vores virkelighed, så vil vores betragtning af den samles i det ene ord: synd! Vi vil føle os så fattige, men det er den bedste ledsagelse i kirken. Vi skal have det onde med, glimtet fra Helvede, og når Gud så sender sin Helligånd, så vil han fylde vores virkelighed med sit lys, og det kan vi tage med tilbage til hverdagen«. Videre talte biskoppen om, at det til tider kan ske, at alt mislykkes for præst og menighed, så ingen får noget ud af det. Af os selv kan vi kun

få det til at mislykkes. Vi må bede om Guds Ånds belysning. Og tilsidst rundede biskoppen sin tale af således: »Nu vil jeg ønske for dem, der skal samles her i denne kirke, at de må komme her med hele deres jordiske virkelighed, med de inderste tanker og de verdslige ting. Alt det skal de have med for at komme til at stå på den grund, hvor Gud kan hjælpe«.

Efter at fire præster havde læst de forordnede skriftstykker foretog biskop Koch den højtidelige indvielse i Faderens og Sønnens og Helligåndens navn. Menigheden stemte i med salmen »Fader milde! lad din rige nåde«, hvorpå provst Boeck prædikede over dagens tekst fra Matt. 11,2-10 og bl. a. sagde, at det gjaldt om, at Johannes-røsten måtte lyde her i denne kirke, den røst, der vidner bort fra sig selv og hen til Jesus. - Beklageligvis er det det eneste, der findes refereret af provst Boecks prædiken. Nogle biskoppelige bemærkninger senere på dagen kunne ellers nok få os til at ønske at kende noget mere af denne prædiken. Efter velsignelsen sang menigheden »Mægtigste Kriste«, hvorefter et sangkor på pulpituret sluttede den festlige gudstjeneste med to Davidssalmer.

Efter gudstjenesten var der - som det hedder - »festmåltid« på hotellet. Her bød dr. Busch velkommen og talte - i pagt med alle stilfulde traditioner - for kongen. Han mindede om, hvor-

dan kongen, da han tidligere på året overtog sit høje embede, først søgte til Herrens bord og iøvrigt er en flittig kirkegænger. Dr. Busch udtrykte ønske om, at kongen således fremdeles måtte vise sit folk vej til nadverbordet og kirken. Biskop Koch ønskede til lykke med kirken, idet han mindedes en overnatning på det samme hotel i 1866: »Da var Tarm en lille by. Nu er den vokset stærkt, og jeg synes, den er blevet så køn nu, da kirkens tårn med korset hæver sig over den«. Biskoppen mindede videre om, at nu var man færdig med at bygge kirken af sten og tømmer, så »nu skal der bygges på kirken af levende stene, og jeg håber, at der i kirkeudvalget er folk, der også vil være med til det byggearbejde og selv lade sig indføje som levende stene«. Han ønskede velsignelse over dette nye byggearbejde og sluttede med at sige: »Der er store spiger, som skal have et stærkt slag, og vi hørte jo i kirken i dag, at provst Boeck nok kan føre et sådan slag (- men hvad sagde provst Boeck? det ved vi ikke!). Der er også små stifter, som kun skal have et ganske lille slag. Men det gælder om at ramme både de store spiger og de små stifter på hovedet«.

Provst Boeck takkede biskoppen på udvalgets og egne vegne og føjede hertil nogle bemærkninger om, at »det er ikke let at være biskop i dag, især ikke i en folkekirke. Lad os glæde os

over det ord, vi hørte ved indvielsen i dag. Trods vejret - det var storm og rusk - har denne dag været en festdag og en solskinsdag for Tarm«. Dr. Busch bragte en hilsen fra kultusminister Appel og fik forsamlingens tilslutning til i et telegram at takke ministeren for hans store hjælp og velvilje. Videre takkede dr. Busch - henvendt til landstingsmand Madsen-Mygdal og folketingsmand L. P. Ovesen - rigsdagen for bevillingen til byggeriet. Hertil svarede Madsen-Mygdal, at når sagen havde mødt så megen velvilje i rigsdagen, og når alt var gået så godt, skyldtes det først og fremmest beboernes offervilje. Førstelærer Jørgensen bragte udvalgets tak til de mange, der havde en andel i det fine resultat, der nu var nået. På beboernes vegne blev der sagt tak til udvalget af gårdejer Søren Vestergaard, der sluttede med at sige, at »kirken er ikke blot en milepæl, der er nået, men en vejviser, der peger videre!« Også folketingsmand L. P. Ovesen havde ordet. Han glædede sig over den stærke kirketrang på disse egne og oplyste, at der i løbet af få år var indviet fem nye kirker i valgkredsen: Herborg, Fjilstervang, Troldhede, Finderup og Tarm, samt at den sjette, Videbæk, var stærkt på vej. Nogle af talerne - bl. a. provst Boeck og lærer Gejl - lagde et stærkt ord ind for, at man nu flyttede Egvad kirke til Foersom!!! Her blev de dog - natur-

ligvis - lige så stærkt imødegået af L. P. Ovesen og biskoppen, der understregede det urigtige i at flytte en granitkirke fra ældgammel tid!

Festdagen sluttede med endnu en gudstjeneste i den nye kirke, der dog ikke nær kunne rumme alle de mange, der gerne ville være med. Man måtte derfor i hast åbne missionshuset og lade de to medvirkende præster, Andersen fra Skjern og Witt-Hansen fra Aadum, tale på skift de to steder.

HVAD DET KOSTEDE

Det endelige regnskab, der af en eller anden mærkelig grund først afsluttes så sent som den 9. december 1920 udviser totale udgifter til byggeriet på kr. 32.607,21, hvortil kommer en vedligeholdelsesfond på kr. 4.000,00, således at det hele beløb sig til kr. 36.607,21. Indtægterne svarede til udgifterne - dog noteres i protokollen, at der er en restgæld på kr. 1.126,19, dels fordi nogle af de tegnede bidrag »have vist sig uerholdelige«, dels fordi offerdagen til præsterne Witt-Hansen og Andersen for kirkens betjening det første halve år ikke havde givet tilstrækkeligt, så udvalget måtte betale resten. Restgælden blev senere dækket ind ved nye frivillige bidrag. På indtægtssiden står iøvrigt kun to poster: statstilskuddet på kr. 18.500,00 og frivillige bidrag på kr. 18.107,21.

Til det nævnte beløb skal man så yderligere lægge de omkostninger, der var forbundet med overtagelse af missionshuset, flytningen af dette og erhvervelsen af nogle tilstødende grunde. Det løb op i kr. 8.576,12, så alt ialt bidrog beboerne med frivillige gaver på kr. 26.683,33 - et efter den tids forhold meget imponerende be-

løb - af den samlede anskaffelsessum på kr. 45.183,33.

Udgiftssiden udviser foruden de større beløb til murer- og tømrermester mange - efter en senere tids forhold - ganske interessante poster. Alterbilledet kostede således kr. 700,00, mens orglet blev erhvervet for kr. 3.500,00 - frit afhentet på Tarm station og opstillet af lokale håndværkere! Kirkebænke, prædikestol og ramme til alterbilledet udføres af M. Madsens maskinsnedkeri til en pris af kr. 2.600, døbefonten leveres gennem tømmerhandler J. P. Jensen af brødrene Willefrance, Nørresundby, for den formidable sum af kr. 130,00, og klokken - med indskriften: Helliget Herren - leveres af De Smithske Jernstøberier i Aalborg for kr. 800,00. Det er ikke uden morskab at blade de gamle regninger igennem. Her møder vi beløb, som i dag lyder helt urimelig små. Nogle af dem var virkelig også små den gang, og de beskedne beløb skyldes ganske enkelt, at kirkeudvalget - da man kom til det »løse« inventar - måtte være sparsommelige. Havde man haft flere penge, kunne man nok have fået et smukkere og mere gedigent dåbsfad end det seriefremstillede messingfad, man nu købte for kr. 14,00 - dåbskanden kostede forøvrigt kr. 18,50, messehagelen (ligeledes seriefremstillet) kr. 115,00, og kalk og disk leveredes for kr. 190,00.

Så skal blot som kuriosum i flæng nævnes nogle enkelte andre priser. En dags pløjning af kirkegården koster kr. 8,00, hegnspæle til kirkegården får man for kr. 56,00, hvortil så ganske vist kommer et tillæg på kr. 5,00 for boring af et hul i hver pæl. Arbejdet med at stille pælene op - og kirkegårdsarbejdet iøvrigt - betales med 30 øre i timen. Dræningsarbejde i otte dage koster kr. 40,00 og gravning af tre brønde kr. 17,00. Maleren får kr. 50,00 for forgyldning af altertavlerammen og yderligere kr. 15,00 for at male bibelsproget (de raske trænger ikke til læge, men de syge), mens han maler 260 stakitbuer to gange for 2 øre pr. stk., altså ialt kr. 5,20. Planering af kirkepladsen klares på 65 timer og koster kr. 26,00. En messekjorte får man til kr. 6,00, en bibel til kr. 10,00, mens en alterbog koster kr. 3,00, en nodebog kr. 6,00 og en salmebog kr. 3,50 - ja, og for tillysningsbogen slipper man med 35 øre.

KIRKE OG KIRKEGÅRD

EFTER 1912

Nogle enkelte kortfattede oplysninger om kirken og kirkegården efter 1912 kan sikkert være af interesse. I juli 1925 konstaterer et kirkesyn, at orglet er delvist ødelagt af møl og »til tider ubrugeligt«, hvorfor man vedtager at lade orglet ombygge af Th. Frobenius og Co. for en pris af kr. 3.650,00. Denne ombygning holder til først i 1950'erne, men efter at man ved et syn i 1952 har erkendt, at orglet »efterhånden er temmeligt medtaget«, beslutter man på et menighedsrådsmøde i december 1953 at indhente tilbud på et helt nyt orgel, idet en reparation af det gamle orgel efter sagkyndiges udtalelser ikke vil kunne betale sig. I juli 1954 foreligger fra Th. Frobenius og Co. tilbud på et orgel med 12 stemmer til kr. 46.000,00, hvortil kommer opbygning af orgelfacade (kr. 5.000,00), orgelblæser og arkitekthonorar, ialt godt 60.000 kr. Man vedtager at spare den ene stemme i pedalet, hvorved prisen bringes ned på kr. 55.000,00. Orglet disponeres dog efter en senere indsættelse af denne stemme, og ved kirkeudvidelsen i 1965-67 indsættes stemmen. Det nye orgel blev taget i brug 2. søndag efter

påske den 15. april 1956. Ved samme lejlighed var kirken - på grundlag af en anonym gave - blevet forsynet med nye lampetter. Nye lysekroner fulgte efter i 1959.

Ved et møde i juni 1927 beslutter menighedsrådet at opføre et ligkapel ved Tarm kirke, »hvormed der vil afhjælpes et føleligt savn, idet det ofte er således, at de forholdsvis mange små hjem, der findes i Tarm, vanskeligt kan have en kiste stående i flere dage inden for hjemmets vægge«. Industri- og håndværkerforeningen yder kr. 1.000,00 som bidrag til kapellet, hvis opførelse ialt koster kr. 3.486,00. Først i 1960-erne gennemføres en istandsættelse af kapellet, der derefter i forbindelse med kirkeudvidelsen 1965-67 nedrives og nyopføres længere tilbage på kirkens grund.

Den 16. december 1930 beslutter menighedsrådet at indkalde til menighedsmøde for her at stille forslag om indførelse af særkalke ved altergangen. Mødet afholdes den 12. september 1933 med 25 deltagere, hvoraf to har betænkeligheder, mens resten giver tilslutning. Den 31. december 1933 anvendes særkalkene første gang - midlerne til deres anskaffelse er indkommet ved en særlig kollekt.

En testamentarisk gave på kr. 5.000,00 fra afdøde Maren Mikkelsen med henblik på anskaffelse af nyt varmeanlæg i stedet for de gamle

kakkelovne sætter menighedsrådet i gang med overvejelser om varmeform. Efter lange drøftelser, under hvilke man drøfter både varmluftsanlæg og dampvarmeanlæg, bliver resultatet, at der installeres et el-varmeanlæg. I 1944 gør man sig overvejelser om en udskiftning af dette anlæg, ikke mindst fordi elprisen er blevet væsentligt forhøjet under krigen. Man vedtager at lade installere et calorifereanlæg, men dette afvises af ministeriet, der hævder, at elprisen - efter sagkyndiges udsagn - igen vil falde, når der indtræder mere normale forhold, og ministeriet foreslår i stedet en hovedreparation og mindre udvidelse af det bestående anlæg. Menighedsrådet følger ministeriets forslag. En morsom bemærkning om varmek forholdene - og menneskers hårdførhed (!) - har protokollen fra et menighedsrådsmøde den 12. december 1924: »Det vedtoges, at kirken skal opvarmes ved begravelser, bryllupper o. lign. Der gives kirkebetjenten et tillæg på 50 kr. for det forøgede arbejde«.

Efter at el-varmeanlægget var taget i brug gennemførtes i august-oktober 1935 en fuldstændig maling af kirken, og i 1953-54 foretoges en om-møblering af prædikestol, døbefont og degnestol, ligesom en del løse stole anskaffedes til opstilling foran de faste bænke.

I 1960 vedtager man at anskaffe en ny kirke-

klokke. Den gamle klokke ønskedes bibeholdt, således at den gamle og den nye klokke kunne tone sammen. Dette måtte dog opgives, da det viste sig umuligt at få en tilstrækkelig harmonisering af de to klokker i stand. Den gamle klokke blev derefter afhændet og en ny - leveret af Thubalka, Vejle - blev opsat. Klokkestøberens gjorde iøvrigt opmærksom på, at man ikke burde opgive tanken om to klokker, idet »tårnet er bygget til to klokker. Som det er nu, slår lyden fra klokken mod muren mellem tårnlugerne. Satte man to klokker op, ville lyden gå ud gennem tårnlugerne«. Menighedsrådet nøjedes dog - i denne omgang - med den ene klokke.

I 1961 begynder man at arbejde på en udvidelse af Tarm kirke, og der fremsættes forslag om en tilbygning på kirkens nordside. Forslaget vakte ikke udelt begejstring og erstattedes i 1964 med et forslag om en udvidelse af kirken mod øst. Dette forslag vedtoges af menighedsrådet i juni 1964 og godkendtes af kirkeministeriet den 7. december 1964. Arbejdet, der foruden en betydelig udvidelse af kirkerummet, vil give plads for konfirmandstue, præsteværelse, værelser for organist og kirkebetjent, dåbsventeværelse og toiletter, påbegyndtes i august 1965. Men det er en anden historie, der ikke skal fortælles her.

Også kirkegården er i de forløbne år undergået omfattende ændringer. Så tidligt som i 1923 måtte man erkende, at den var for lille, og udvidelser af den blev foretaget både midt i 1920'erne og midt i 1940'erne - begge gange mod vest. I forbindelse med den sidste udvidelse gjorde man sig klart, at jord til en ny kirkegård måtte reserveres. Forhandlinger med sognerådet herom førtes i 1951-52 og resulterede i, at den fungerende sognerådsformand E. Vestbo og menighedsrådet i et møde den 11. august 1952 blev enige om, at sognerådet skulle købe jorden mellem spejderhuset og Fugsgård langs Foersom-vejen og reservere den til ny kirkegård. Efter at sognerådet i 1965 har ønsket at disponere over dette areal til et plejehjem, søges spørgsmålet om ny kirkegård nu løst på anden måde.

Efter 1953 er der gennemført en omfattende regulering og omlægning af kirkegården, hvorunder bl. a. en kraftig tjørnehæk og de store træer langs Aadumvej blev fjernet.

FRA ANNEKS TIL SELVSTÆNDIGT SOGN

Indvielsen af Tarm kirke medførte ikke oprettelse af noget Tarm sogn. Derimod blev Egvad sogn delt i henholdsvis Egvad og Tarm kirke-distrikt med fælles menighedsråd. Tarm kirke fik status som en såkaldt filialkirke til annekskirken Egvad - Lønborg var jo hovedsognet. Med den nye lov om menighedsråd af 30. juni 1922 gennemføres bestemmelsen om, at der skal vælges selvstændigt menighedsråd for hvert kirkedistrikt, og den 20. november samme år vælges det første menighedsråd for Tarm kirkedistrikt alene.

Spørgsmålet om de sognemæssige forhold og om den præstelige betjening af Tarm kirke blev -som tilfældet havde været under opførelsen af kirken - en sag, som satte sindene meget stærkt i bevægelse. Alt synes delvist roligt indtil 1925, men derefter føres en - til tider temmelig bitter - strid mellem menighedsråd og ministerium. Den 4. april 1925 modtager menighedsrådet fra provst Andersen, Skjern, følgende skrivelse: »I anledning af forestående opslag af Aadum sognekald og henstilling fra provstiet om, at der i

opslaget tages det forbehold, at den mand, som beskikkes til dette embede, skal være villig til tillige at overtage betjeningen af en annekskirke, hvis det måtte blive forlangt, i hvilken forbindelse der er peget på den plan, som var fremme, da der blev bygget kirke i Tarm, nemlig at lægge Egvad kirke som anneks til Aadum, og idet biskoppen har tiltrådt denne henstilling, har kirkeministeriet under 28. f. m. forlangt erklæring fra Tarm menighedsråd. En nærmere motiveret erklæring fra det samlede menighedsråd forventes sendt hertil senest den 20. d. m.«. Så var man altså tilbage i stridsspørgsmålet fra 1911, og også denne gang synes det at være provsten, der - imod Egvads og Tarms interesser - har taget initiativet til en deling og adskillelse af sognet, bestræbelser, i hvilke han - i hvert fald i første omgang - fik støtte af biskoppen. Men menighedsrådet er ikke i tvivl om sin stilling. I en skrivelse den 17. april 1925 svarer man bl. a. kort og klart: »Menighedsrådet tillader sig enstemmigt at gøre bestemt indsigelse mod denne muligheds virkeliggørelse. Vi føler os både kirkeligt og kommunalt så ubetinget sammenhørende med beboerne i Egvad kirkedistrikt, at der for os ikke kan være tale om at bifalde en omlægning af Egvad til Aadum«.

Hverken ministerium, stiftsøvrighed eller prov-

sti skrinlægger dog tanken. Og man har magt at sætte bag. Da menighedsrådet senere på året søger om tilladelse om opførelse af en præstebolig for kaldskapellanen i Tarm - han havde midlertidigt lejet sig ind i statsrevisor Madsen-Mygdals villa »Home« i Skolegade - afviser man dette forslag med den begrundelse, at embedet i Aadum vil blive opløst med det tidligere nævnte forbehold om udvidelse af embedspligterne til også at omfatte Egvad. Sker dette, vil kaldskapellaniet i Tarm blive ophævet, og præsten i Lønborg skal alene betjene Lønborg og Tarm. I juli måned 1925 sender man en delegation til København for at forhandle med kirkeministeren og departementchefen om sagen. Forhandlingen i ministeriet giver imidlertid intet nyt resultat. Ministeriet fastholder sin plan, og embedet i Aadum opløses som anført. Et par måneder senere giver ministeriet skruen endnu et par omdrejninger med følgende skrivelse: »Da embedet som sognepræst for Aadum menighed ikke har kunnet besættes efter det skete opslag, må ministeriet finde det rigtigst, at den påtænkte omordning af de kirkelige forhold i Aadum nu gennemføres, således at Egvad sogn, som tidligere foreslået, henlægges som annekst til Aadum - - -«. Menighedsrådet står imidlertid fast og svarer bl. a., at det skal »udtale som sit enstemmige og bestemte ønske, at der

ikke foretages nogen forandring i de bestående kirkelige forhold, men at Egvad og Lønborg bliver samhörrende og som hidtil betjenes af sognepræsten i Lønborg og kaldskapellanen i Tarm, hvilken ordning har vist sig fuldt ud tilfredsstillende og god«.

I de næste par år hviler sagen, men så afgives betænkning af det af kirkeministeriet nedsatte udvalg angående sammenlægning af præsteembeder, og i denne betænkning foreslås Egvad og Tarm skilt i sognemæssig henseende, således at Egvad henlægges som anneks til Aadum og Tarm som anneks til Lønborg. Betænkningen foreslår samtidig kaldskapellaniet i Tarm nedlagt. Ministeriet skriver til menighedsrådet herom og foreslår igen ordningen gennemført. Men menighedsrådet holder dejligt stædigt på sit, henviser igen til den nøje samhörighed mellem Egvad og Tarm (og Lønborg) og bemærker endvidere: »Tarm kirkedistrikt vil få en dårligere kirkelig betjening, idet præsten utvivlsomt vil komme til at bo i Lønborg, da Lønborg i modsætning til Tarm har fast præstebolig. Dette forhold kan Tarm ikke være tjent med, da Tarm er en stationsby og har det største befolkningsantal i pastoratet. Dertil kommer, at Tarm har amtssygehus, som giver en præst et ikke ubetydeligt arbejde«. Og menighedsrådets skrivelse slutter: »Tarm kirkedistrikts menighedsråd

ønsker ubetinget at bevare status quo ante og ved sig i absolut overensstemmelse med befolkningen i så henseende«.

Denne skrivelse afsendes den 14. februar 1927, og allerede den 5. marts reagerer kirkeministeriet - ved en meddelelse om, at ordningen nu skal gennemføres, så Egvad menighedsråd i fællesskab med Aadum menighedsråd kan indstille den nye sognepræst i Aadum-Egvad pastorat. Samtidig udbeder ministeriet sig oplysninger om de nøjagtige grænser mellem Egvad og Tarm kirkedistrikter. Menighedsrådet henviser i en ny skrivelse af 18. marts til sin tidligere skrivelse fra februar måned og protesterer bestemt imod sammenlægning, hvorpå man - med både stædighed og humor - slutter: »Når ministeriet udbeder sig oplysninger om de nøjagtige grænser for Egvad kirkedistrikt, skal man ikke undlade at give disse oplysninger, men vort standpunkt med hensyn til sammenlægning ønsker vi ikke at fravige«. Altså sagt på godt dansk: I kan godt få de oplysninger, men I har jo ikke noget at bruge dem til! !

Sammenlægningen gennemføres ikke på dette tidspunkt - man har åbenbart alligevel været betænkelige i ministeriet ved at fare alt for hårdt frem. Men et års tid senere dukker sagen op igen. Det skyldes en skrivelse fra menighedsrådet, der ansøger om tilladelse til i stiftsmid-

lerne at låne kr. 30.000,00 til opførelse af en præstebolig i Tarm. Og ansøgningen ledsages af følgende ikke kedelige begrundelse: »Da sammenlægningsplanerne med hensyn til Aadum sogn og Lønborg-Egvad pastorat må betragtes som skrinlagte, er præsteboligspørgsmålet blevet brændende og kræver en forsvarlig og snarlig løsning, hvorfor man ærbødigt skal anmode det høje ministerium om at fremme sagen snarest muligt«.

I ministeriet havde man aldeles ikke skrinlagt sammenlægningsplanerne, så menighedsrådets andragende om lån til opførelse af præstebolig blev henlagt indtil videre. Og i august måned får ministeriet en kærkommen anledning til at tage sagen frem igen. Provst Boeck har søgt sin afsked fra 30. september 1928, hvilket får ministeriet til at foreslå, at omordningen gennemføres, forinden sognepræsteembedet for Lønborg-Tarm opslås ledigt. Menighedsrådet afviser med samme begrundelse som hidtil, men nu vover man sig et skridt videre, idet man slutter med at skrive: »Som den bedste løsning af spørgsmålet kunne menighedsrådet tænke sig, at Egvad sogn blev til et selvstændigt sognekald med egen sognepræst med bopæl i Tarm«. Næppe er denne skrivelse modtaget i ministeriet, før man dér får en ny anledning til at klemme menighedsrådet. Kaldskapellanen, pa-

stor A. Brøndberg, er blevet forflyttet til andet embede, og ministeriet er nu altså i den heldige situation, at både sognepræsteembedet og kaldskapellaniet er ledige. Man griber anledningen og foreslår i en skrivelse af 16. august 1928 kaldskapellaniet nedlagt!

Nu går Egvad og Tarm menighedsråd sammen og protesterer kraftigt mod nedlæggelsen af kaldskapellaniet, ligesom man gør opmærksom på, at hele Tarm menighedsråd og halvdelen af Egvad menighedsråd ønsker kaldskapellaniet omdannet til et selvstændigt sognepræsteembede for Tarm og Egvad kirkedistrikter med sognepræsten boende i Tarm. Til denne sags gennemførelse søger man hjælp hos folketingsmand K. Raunkjær, der taler menighedsrådets sag i København og åbenbart synes at have held med sig. I hvert fald skriver han til menighedsrådet den 25. september, at der skulle være en mulighed for oprettelse af et selvstændigt sognekald, og han opfordrer menighedsrådet til at indkalde til et menighedsmøde om sagen. Dette sker den 4. oktober, hvor 150 mennesker møder op og enstemmigt tilslutter sig planen. Fra mødet sendes en resolution til ministeriet. Heri opfordrer man til oprettelse af et selvstændigt sognekald for Egvad sogn og begrunder det således: 1. At Egvad sogn med 2 kirker og ca. 1800 indbyggere, hvoraf Tarm kirke-distrikt med ca. 1400

udgør en større stationsby med amtssygehus, realskole, gymnasium m. m., ikke vedblivende bør være anneks til Lønborg, som kun har 900 indbyggere. - 2. At det byder langt bedre arbejdsvilkår for en præst, når han kan arbejde selvstændigt. - 3. At en sådan ordning ikke bliver væsentligt dyrere end den nuværende.

Ministeriet tog sig tid til overvejelser, men endeligt kronedes menighedsrådets stædige udholdenhed med held, og den 19. januar 1929 modtoges følgende skrivelse fra kirkeministeriet: »På ministeriets derom nedlagte allerunderdanigste forestilling har det den 5. denne måned behaget Hans Majestæt Kongen at bifalde: 1. At Lønborg og Egvad sogne i Ribe stift, der hidtil har udgjort et pastorat, må adskilles i kirkelig henseende, således at de fremtidig danner hver sit pastorat, og således at sognepræsten for Egvad sogn skal have bopæl i Tarm, - samt 2. at embedet som kaldskapellan for Lønborg og Egvad menigheder nedlægges«.

Man gik straks i gang med forberedelser til opførelse af ny præstebolig, idet man fra førstelærer Hejbøl overtog en del af dennes have, fik projekt udarbejdet og opførelsen påbegyndt. Den 26. marts foretoges indstilling til sognepræsteembedet, og nr. 1 blev den hidtilværende sognepræst i Thisted - Binderup - Durup Poul Borre Gadegaard. Udnævnelsen fik gyldighed

fra 1. maj, og 2. pinsedag, den 20. maj 1929, indsattes Gadegaard af provst S. Andersen, Skjern. Dermed var Egvad sogn selvstændigt for første gang siden ca. 1560, og Gadegaard blev således den anden sognepræst i Egvad sogn siden reformationen.

PRÆSTER - KIRKEBETJENING OG
MENIGHEDSRÅDSMEDLEMMER SIDEN
1912

Sognepræster

1. For Lønborg-Egvad pastorat:

O. V. Boeck 1895-1928 (tillige provst 1908-1923).

2. For Egvad pastorat:

P. B. Gadegaard 1929-1962 (tillige provst 1931-1962).

Sv. Ebbe Jakobsen 1963-

Kaldskapellaner:

H. P. Schülein 1913-1915

N. Buch 1915-1920

N. A. Brøndberg 1921-1928

Hjælpepræster:

B. Gravesen 1951-1953

M. Madsen 1956-1958

H. S. Filtenborg 1958-1959

J. J. Brusén Rasmussen 1960-1962

Kirkesangere:

Karetmager S. P. Sørensen 1912-1935

Overlærer Aage G. Lastrup 1935-

Organister:

Førstelærer A. J. Jørgensen 1912-1935
Førstelærer Gerhardt Hejbøl 1935-1951
Organist frk. R. Friis-Jensen 1952-

Gravere og kirketjenere:

Poul Poulsen 1912-1964
Peder Jeppesen 1964-

Menighedsrådsformænd:

Provst O. V. Boeck 1912-1922
Distriktslæge E. Busch 1922-1926
Pastor N. A. Brøndberg 1926-1928
Gårdejer Hans Poulsen 1928-1929
Provst P. B. Gadegaard 1929-1962
Gårdejer Chr. Holm Mogensen 1962-1963
Sognepræst Sv. Ebbe Jakobsen 1963-

Menighedsrådets valgte medlemmer:

Fælles for Egvad og Tarm kirke-distrikter 1912-1922, Tarm kirke-distrikt alene fra 1922.
Gårdejer Hans Rahbek 1912-1914
Gårdejer Niels Christian Jensen 1912-1922
Købmand Jens Peder Jensen 1912-1916
Husejer Jens Christian Hansen 1912-1930
Husmand Peder Jespersen 1914-1922
Distriktslæge E. Busch 1916-1926
Førstelærer A. J. Jørgensen 1922-1926
Snedker Thomas Nielsen 1922-1949
Landpost Jørgen Clausen Jensen 1922-1930

Sadelmager Kristen Kirkegaard Nielsen
1922-1934
Gårdejer Claus Nielsen 1922-1934
Driftsbestyrer P. Pedersen Hjerlk 1922-1926
Gårdejer Hans Poulsen 1926-1938
Bagermester Jakob Christian Bach 1926-1938
Gårdejer Søren Chr. Rahbek 1926-1934
Overlæge Anshelm Sørensen 1930-1953
Førstelærer Gerhardt Hejbøl 1934-1953
Snedker Lars Jensen 1934-1937
Ejendomsmægler Morten Madsen 1934-1949
Snedker Aage Andersen 1937-1938
Overportør Jørgen Oluf Poulsen 1938-1953
Snedker Kristinus Kristensen 1938-1939
Gårdejer Andreas Poulsen 1938-1949 og
1953-1965
Arbejdsmand Johannes Haugaard 1939-1945
Grønthandler Michael Ellegaard 1945-1957
Gårdejer Chr. Holm Mogensen 1949-1965
Arbejdsmand Karl Andersen 1949-1957
Oversygeplejerske Kathrine Andersen 1949-
1957
Bogholder Th. Thomassen 1953-1961
Gårdejer Anton Christensen 1953-
Handelsmand Christian Feldskov 1957-1961
Fiskehandler Chr. A. Hansen 1957-1961 og
1965-
Bagermester Peder Mikkelsen 1957-
Portør Jørgen L. Jørgensen 1957-1961

Lektor Carl Edvard Larsen 1961-
Husbestyrerinde Marie Jensen 1961-
Skoleinspektør Johs. Eg Clausen 1961-
Husmoder Ragna Norling 1961-1965
Forstander Michael Mortensen 1965-
Husmoder Valborg Mouritsen 1965-

Bogen er sat
med
11 pkt. Linotype
og trykt på
matglittet specialtryk.

Overskuddet ved salg
af bogen
tilfalder Tarm kirkes
udsmykningsfond